

WAAROM KOM IK NIET UIT NEW YORK?

Op de laatste dag dat mijn moeder kon praten, stelde ik haar een vraag. Als er een *meaning of life* bestaat, wat is die dan?

‘Try and make the world a better place,’ zei ze. ‘Dat is wat je moet proberen. In het Hebreeuws zeggen ze: *tikkun olam*, maak de wereld beter. Maak vrede, geen oorlog. Voed je kinderen zo op dat ze de wereld beter maken.’

Zelf vind ik het stoer om ironisch-verbitterd te zeggen dat ik cynisch ben en getekend door het leven. *Tikkun olam*: in mijn oren klinkt dat meestal zalvend of nep, maar in dit geval was het echt zo, mijn moeder meende het. Tijdens haar leven was dat

wat ze uitdroeg. Zeker als kind vond ik het niet altijd cool om een moeder te hebben die hippieachtige taal uitsloeg. Later, helaas vooral pas na haar dood, besefte ik dat het wel cool was.

Op die laatste dag stelde zij mij ook een vraag. Wat ging ik zeggen op haar begrafenis? We wisten allemaal dat die ging komen. Daar keek ik niet erg naar uit, maar mijn moeder presenteerde het als iets moois, als een buitenkansje: ze kon nu vast horen wat ik dan zou zeggen. Wat voor moeder was ze geweest?

Ze keek me aan, wachtend op een antwoord of op een soort toespraak, zoals mensen die houden op begrafenis. Ik had geen speech paraat en wist niet wat ik moest zeggen, ik kon dit niet. En ik vond het creepy om nu iets over haar te vertellen, terwijl het nog niet zover was.

Het wonderlijke is dat het leven gewoon doorgaat, ook als in dezelfde kamer een ander leven ophoudt. Voor onze ogen zagen we in slow motion hoe mijn moeder doodging. In de laatste week dat ze leefde, zorgden we ervoor dat 24 uur per dag een van ons bij haar was.

Maar er moesten ook kinderen uit school worden gehaald en gezorgd dat er avondeten was. Naast haar bed, de laatste dagen kon ze niet meer praten, zaten we te overleggen welke restaurants er waren in de buurt van het ziekenhuis.

Drie dagen voor haar dood, in oktober 2022,

voerden we in die ziekenhuiskamer een gesprek over welk afhaalgerecht lekkerder was: de nasi of de bami van het Chinese restaurant aan de Johan Huizingalaan in Amsterdam-West. Mijn moeder kon niet meer meepraten. Hoe banaal het ook is: wij aten naast het bed waar zij in lag.

Ook zo wonderlijk: mijn moeder was tachtig jaar, maar ze leefde niet heel anders dan dertig jaar eerder. Mijn moeder heette Sheila Gogol en ze fietste of liep overal heen, iedere week ging ze naar haar gymclubje. Ze kón helemaal niet ziek worden, dacht ik.

Sheila zat in groepjes, ontving iedere dinsdagochtend de tekenclub bij haar thuis, had altijd wel een logé, niet zelden iemand die ze nooit eerder had ontmoet maar van wie ze wel wist dat die onderdak nodig had, en ze ging naar dialoogavonden, meestal over vrouwen of de toenadering tussen joden en moslims.

Vanaf het moment dat ze in Nederland arriveerde, in 1962, was haar leven een combinatie van doodnormaal en uitzonderlijk. Ze woonde in een huurhuis in Amsterdam-Zuid met twee kinderen en werkte als vertaalster. Maar ze had zich ook als een soort Forrest Gump door de geschiedenis van de laatste eeuw bewogen.

Mijn moeder werd geboren in New York, ging als twaalfjarige naar een concert van Elvis Presley en ontmoette als middelbare scholier Marilyn Monroe, die bevriend was met de ouders van de beste vriend

van haar verkering. In de jaren zestig zag ze Malcolm X spreken en was ze aanwezig bij de March on Washington, waar ze hoorde hoe Martin Luther King zijn toespraak gaf over *I Have a Dream*.

Op haar achttiende ontvluchtte ze het huis en verhuisde naar Israël. Een jaar later reisde ze door Europa, ontmoette mijn vader en ik werd in Nederland geboren. Hier werkte ze in het Anne Frank Huis met Otto Frank, de vader van Anne, en ze woonde net een paar jaar in Amsterdam toen ze een vertaling maakte van het boek *Ik Jan Cremer*.

Zelf praatte mijn moeder niet vaak over de historische figuren die haar pad hadden gekruist, het was niet waar haar leven om draaide. Haar ontmoeting met Marilyn Monroe was een verhaal dat voor Nederlanders zo onvoorstelbaar klonk dat ze het vaak niet geloofden. Toch was dit de wereld waarin mijn moeder opgroeide.

Het enige wat ik haar ooit kwalijk heb genomen is de beslissing nadat ze mijn vader ontmoette. Dus hij kwam uit Amsterdam en jij uit New York – en jullie gingen in Amsterdam wonen, waarom in godsnaam? Waarom ben ik niet in New York geboren? Helaas ging dat zo in die tijd. Hij was de man en zij de vrouw.

WAT VRAGEN OVER HET LEVEN

In de maanden voor haar dood waren er allerlei momenten die je gewoon ondergaat terwijl ze zich aandienen. Later ga je pas denken: wat gebeurde daar eigenlijk? Een van die momenten was twee maanden voor ze doodging, misschien tweeënhalve maand. Ze kon nog gewoon lopen.

Tot die tijd was mijn moeder onder behandeling geweest bij de longafdeling van het OLVG-ziekenhuis in Amsterdam. De diagnose was in augustus 2021 gesteld: uitgezaaide longkanker, een vrij ongebruikelijke variant die alleen voorkomt bij niet-rokers.

Mijn moeder onderging de verschillende therapieën en had relatief weinig last van de bijwerkingen.

gen. Ze ging door met leven. Haar vaste dokter was een vriendelijke man met een geaffecteerde hoge stem, altijd hoopvol over mogelijke nieuwe behandelingen.

Al een jaar lang zaten we om de twee maanden in zijn behandelkamer. Hij legde dan uit dat de chemokuur die mijn moeder nu kreeg niet voldoende aansloeg, dus we schakelden over naar de volgende.

Tijdens ons laatste gesprek meldde hij ineens dat de behandeling zou worden voortgezet in een ander Amsterdams ziekenhuis: het Antoni van Leeuwenhoek, oftewel het AvL. Daar waren ze echt gespecialiseerd in kanker, ze hadden meer mogelijkheden.

Op een zomerse dag liepen we met z'n tweeën het olvg uit. We zagen hoe het Oosterpark in bloei was en mijn moeder zei dat het klonk als een goede transfer: meer mogelijkheden, betere specialisten.

Later bedacht ik: dit is kennelijk hoe het werkt als een patiënt is uitbehandeld. De longarts die mijn moeder al een jaar begeleidde, ze kregen een soort persoonlijke band, durft niet te zeggen dat het niet lang meer gaat duren – hij verwijst haar alleen door naar een nieuw ziekenhuis.

Op 10 oktober 2022, we wisten toen niet dat ze acht dagen later zou overlijden, besloot ik mijn moeder wat vragen te stellen over haar leven. Bewegen kon ze niet echt meer, daarvoor was de kanker te ver uitgezaaid. Praten lukte net. Een paar weken eerder

liep ze nog gewoon rond. Het was zo onwerkelijk dat het leek op een film.

Ik zat naast haar bed en gebruikte de spraakrecorder van mijn telefoon om ons gesprek op te nemen. Ook wisten we toen nog niet dat ik de volgende ochtend zou worden gebeld door het ziekenhuis: de situatie van mevrouw Gogol is ernstig verslechterd, het duurt niet lang meer. Het zou dus een week duren. Dit bleek de laatste dag te zijn geweest dat ze coherent en verstaanbaar kon praten.

Als het goed is weten kinderen wel in grote lijnen wat er is gebeurd in de levens van hun ouders. Alleen hebben kinderen meestal niet de gewoonte om daar grote interesse voor op te brengen. Ouders zijn geïnteresseerd in de levens van hun kinderen, omgekeerd geldt dat een stuk minder. Dit was het moment om haar te vragen naar alles wat ik wilde weten, voor het te laat was.

Vanaf links: Sheila's vader Samuel, Robert,
broertje Alex, Sheila's moeder Louise

CHA CHA

Mijn broertje en ik gingen vaak op zomerkamp. Nadat onze ouders waren gescheiden moest Sheila voltijds gaan werken. Als wij in de zomer een paar weken weg waren kon zij rustig doorwerken. Achter het werk zat een hele industrie. Sheila schreef haar vertaling op papier en bracht die volgeschreven multomappen naar haar typiste Gerda, die ze op een typemachine uitwerkte. Die getikte vellen werden ingeleverd bij de opdrachtgever.

Misschien een typisch Nederlandse eigenschap: veel landgenoten denken dat ze de Engelse taal perfect beheersen, ook als dat niet zo is. Opdrachtgevers wilden vaak nadrukkelijk een bepaalde Engelse for-

mulering gebruiken. Mijn moeder legde dan uit dat het grammaticaal niet klopte en maakte er correct Engels van. In de definitieve versie van de tekst hadden ze het dan weer terugveranderd naar hun eigen foutieve formulering.

Ze vertaalde veel voor universiteiten, maar wat wij spannender vonden was haar werk als schrijver van ondertitels voor films. Het was de tijd dat Simon van Collem een veelbekeken tv-programma presenteerde over cinema, *Simonskoop*. Bij de voorvertoning van nieuwe Nederlandse films zaten zij vaak met z'n tweeën in een lege bioscoopzaal.

Sheila schreef de Engelse ondertitels voor *De Aanslag*, in 1987 winnaar van de Oscar voor beste niet-Engelstalige film. Ik vond het een intrigerende gedachte: die mensen in Hollywood hadden allemaal haar ondertitels zitten lezen.

Mijn broertje heet Alex. We hadden een Nederlandse opa en oma, de ouders van onze vader. Zij waren vanuit Amsterdam naar Bussum verhuisd. En we hadden een Amerikaanse opa en oma, die in New York woonden. Het moet in 1979 zijn geweest dat zij op bezoek waren in Nederland. Samen gingen we naar de bioscoop om een film te zien die Sheila had vertaald. Zo konden haar ouders zien wat voor werk ze deed – en ze konden iets zien van de Nederlandse cultuur.

De film heette *Cha Cha*, met in de hoofdrol Her-

man Brood. Ik weet niet meer zeker of we achter mijn opa en oma aan de bioscoopzaal uit liepen tijdens een scène waarin de hoofdrolspeler wakker werd in een bed met drie vrouwen of dat het gebeurde nadat op het filmdoek cocaïne of heroïne werd gebruikt. In het Amsterdam van 1979 voelde het normaal om kleine kinderen mee te nemen naar zo'n film, voor een Amerikaans echtpaar van tegen de zeventig was het minder gebruikelijk.

Het zomerkamp waar we heen werden gestuurd was voor bleke kindjes uit Amsterdam-Zuid en de grachtengordel. De deelnemerslijst van De Grote Beer op Terschelling zou jaren later kunnen worden gebruikt als een uitgebreide landkaart van het culturele leven in en rond de hoofdstad.

We sliepen in grote tenten, met één begeleider. De leider van onze jongenstent was een in die tijd beroemde Nederlandse acteur, die ook bekendstond als gay. In de huidige tijd zouden ouders hun zorgen kunnen uiten. Toen niet. Het was ook nergens voor nodig.

Een van mijn herinneringen aan De Grote Beer is het ongeloof waarmee een andere begeleider de familiegeschiedenis van mijn moeder aanhoorde. Het was een verhaal dat je in die kringen niet vaak hoorde. Scheidingen, overspel, alcohol en drugs, naaktloperij of handelingen die nu pedofilie zouden worden genoemd: dat was allemaal niet zo bijzonder in het

Amsterdam van rond 1980. Maar zo'n familie als die van mijn moeder, daar had de begeleider nog nooit van gehoord. Kon ik het verhaal nog één keer vertellen?